

Kunskapslyft om Förtintelsen

FÖRDJUPNINGAR OCH INLÄSNINGSTEXTER

TEMA 4

VÄRDET AV DEMOKRATI

NÄR RÖSTERNA TYSTNAR

Obs!

Filmen innehåller bilder, filmsekvenser och berättelser som kan uppröra och det är därför viktigt att läraren först ser igenom filmen själv före visning och sedan är lyhörd för elevernas reaktioner för att avgöra om det behövs uppföljning eller personliga samtal efter filmen.

OM FILMEN

Filmen *När rösterna tystnar* bygger på boken *Flykten från ett folk mord* av Maria Vajta Klamer. Du kan se filmen hos [Utbildningsradion](#) (UR).

Filmen kan användas i samtliga av gymnasieskolans historiekurser men främst rekommenderas den för kurserna historia 1a och 1b. Den kan även användas i grundskolan och rekommenderas då främst för åk 9.

Målgrupp: ungdomar och lärare på gymnasiet

Filmen kan även användas på högstadiet, men rekommenderas från 15 år.

Ämne: Förintelsen, antisemitism, mänskliga rättigheter

Speltid: 38 minuter

Språk: svenska

Textad: ja

Produktionsår: 2021

Filmen är producerad av [Skaparkraft Film & Musikproduktion](#) i samarbete med [Riksorganisationen för fortbildning om Förintelsen](#) (RFF).

Läs mer och se filmen på www.riksff.se eller hos [Utbildningsradion](#) (UR).

LÄRARHANDLEDNINGAR

Riksorganisationen för fortbildning om Förintelsen (RFF) har utarbetat en lärarhandledning till *När rösterna tystnar*. Den är uppdelad i olika kapitel och teman med fördjupningsmaterial och inläsningstexter. Det finns även en lärarhandledning som är bearbetad och förkortad av UR:s pedagogiska redaktörer. Du hittar alla handledningar under [Pedagogiskt material](#) hos [RFF](#). Den förkortade versionen hittar du även [här](#).

Text: Björn Westerström, gymnasielärare i Malmö

Bilder: Andreas Gejke, fotograf, Skaparkraft Film & Musikproduktion

Pedagogisk rådgivning: Forum för levande historia

Formgivning: RFF

INLEDNING

Det fjärde temat är tänkt som en övning. Målet för temat är att visa eleverna att demokratin ständigt måste skyddas, att rättigheter kan avskaffas om de inte försvaras, att politisk frihet inte är en självklarhet. Övningen visar också på hur sårbara minoriteter är och hur viktigt det är att samhället skyddar dem.

Särskilt sårbara är demokratier i stunder av ekonomisk kris och social oro då fattigdom och oro för framtiden kan göra människor påverkbara för odemokratiska tankar.

Övningen genomförs på så vis att läraren går igenom hur Tyskland utvecklades från det att Hitler kommit till makten fram tills demokratin är helt avskaffad och judarna har blivit utestängda från den tyska gemenskapen (1933–1938).

Efter varje år som presenteras ska eleverna betygsätta den situation som råder i Tyskland utifrån följande parametrar:

DEMOKRATI

Möjligheter för medborgare att påverka politik genom allmänna val

ARBETSMARKNAD

Arbetslöshet

RÄTTSVÄSENDE

Alla medborgares frihet inför lagen

KULTUR, NÖJEN OCH FRITID

EKONOMI

BNP

NATIONELL OCH MILITÄR STOLTHET

Utifrån ett resultat gör eleverna gruppvis ett diagram med olika färger för de olika parametrarna. Det är viktigt att eleverna i grupperna får diskutera sina resultat. Bortsett från BNP och arbetslöshet kan det behövas att eleverna jämför sina tolkningar. På så vis kan enstaka missuppfattningar och feltolkningar rättas till. I resultatet kommer det att bli tydligt att medan resultaten för demokrati och rättsväsende snabbt sjunker så ökar de andra parametrarna. Att medborgarnas upplevelse av att friheter försvinner och minoriteter utestängs och förföljs möts av att levnadsstandarden höjs dramatiskt.

FRÅGOR OCH UPPGIFTER

1. Hur ser situationen ut generellt för tyska medborgare 1932 respektive 1938? Vad är bra och vad är dåligt?
2. Hur tror du att tyska medborgare generellt ser på demokrati 1932?
3. Hur ser människor på framtiden 1932 respektive 1938?
4. När tas ett första steg mot avdemokratisering i Tyskland?
5. Hur tror du att tyskarna resonerar kring att deras rättigheter försvinner? Varför gör de inte motstånd?
6. Hur skulle de kunna göra motstånd?
7. När bedömer du att det är möjligt att stoppa Hitler från att bli diktator?
8. Vilka minoriteter skulle kunna hamna i en utsatt situation om ett liknande scenario skulle utspelas i Sverige idag?
9. Hur skyddas demokratin i Sverige idag?
10. Hur skyddas minoriteter i Sverige idag?

GENOMGÅNG 1933–1938

Årtal

Förändringar

1933 Hitler utses till ledare för en ny regering av president Hindenburg. I regeringen finns bara två andra nazistiska ministrar. Hitler kan bara stifta lagar som godkänns av riksdagen eller presidenten. Hitler kan avskedas när som helst av president Hindenburg.

Arbetslöshet: 6 miljoner 1932
4,8 miljoner 1933
BNP: 58 miljarder mark 1932
59 miljarder mark 1933

Den 27 februari dagen efter riksdagsbranden genomför regeringen följande med stöd av Hindenburg:

Gestapo (den hemliga polisen) får arresteras vem de vill utan att behöva genomgå domstolsprövning.

Yttrandefrihet, tryckfrihet och mötesfrihet dras in.

Myndigheterna får läsa medborgares brev och lyssna på telefonsamtal.

Polisen får genomsöka medborgares hem utan tillstånd.

Dachau öppnas och blir modellen för koncentrationsläger. 4 000 kommunistledare arresteras och även ledare för fackorganisationer.

Folkets domstol etableras med syfte att genomföra rättegångar som gäller förräderi. Den arbetar i hemlighet, det finns ingen jury, ingen offentlig rättegång, den ende som får ge nåd är Hitler själv.

Mars: Riksdagen ger Hitler befogenhet att stifta lagar i fyra år utan riksdagens godkännande.

Maj: Oppositionspartierna upplöses och nazistpartiet är det enda politiska partiet i Tyskland.

Nazisterna meddelar att de arbetar i syfte att försvara 60 miljoner tyska arier. Alla andra är uteslutna ur den tyska gemenskapen däribland judar (1 procent av befolkningen).

Bojkotter genomförs mot judiska affärer och företag. Judiska tjänstemän, universitetsprofessorer, lärare i skolor och presspersonal avskedas (april–juli).

Böcker skrivna av författare som ej godkänts av nazisterna bränns i stora offentliga bål.

Romer, svarta, personer med funktionsnedsättning och alla som anses vara olämpliga (psykisk ohälsa) kan steriliseras utan eget godkännande.

Judiska musiker, konstnärer, skådespelare, regissörer och författare får ej längre delta i den tyska kulturen. Arier får deras arbeten.

1934

BNP: 67 miljarder
Arbetslöshet: 2,7 miljoner

Många anser att nazisterna är allt för våldsamma och att SA är för extrema och bortom Hitlers kontroll. Hitler arresterar 200 SA-ledare och låter skjuta dem.

Många upplever att de mesta radikala delarna av partiet är under kontroll. I december kommer en lag som gör det kriminellt att kritisera nazistpartiet.

Hindenburg dör och Hitler utropar sig till ledare (president) samtidigt som han är ledare för regeringen, och han tar en ny titel – *Führer*. Hitler kan inte avsättas av någon och han kan stifta lagar utan riksdagen.

Polisen, armén, domstolarna, offentliga myndigheter och både de lokala och nationella samhällsstrukturerna kontrolleras av nazisterna.

Under 1934 organiseras mer än 24 000 konserter, teaterföreställningar, filmvisningar, operaföreställningar och konstutställningar.

Över 2 miljoner människor åker på billiga semesterar organiserade av KDF (*Kraft durch Freude*), en organisation inom nazistpartiet. 60 000 båt kryssningar och 100 000 organiserade utflykter till landsbygden.

Nazisterna tror att för att det tyska ariska samhället ska komma till sin rätt så måste tyska män och kvinnor bilda stora familjer.

Kvinnor som har åtta barn belönas med guldmedaljen Moderns kors.

Sommaren 1934 görs ingripanden mot gayklubbar.

I oktober och november kommer första vågen av massarrestering av homosexuella män i hela Tyskland.

1935

BNP: 74 miljarder

Arbetslöshet: 2,2 miljoner

Saarlandet som framtogs Tyskland 1918 röstar för att återvända till Tyskland. Rikt på olja och kol.

Hitler återinför värnplikten och ökar Tysklands armé till en halv miljon. Han återintroducerar flygvapnet (*Luftwaffe*).

Hitler får godkänt av Storbritannien för att börja rusta upp flottan inklusive ubåtar.

Flertalet sociala välfärdsprojekt startar, dagis, betald semester, betald semester för mödrar, matbidrag till stora familjer, äldrevård, hjälp till hemlösa och alkoholister och vinterhjälpprogrammet – ”ingen ska svälta eller frysa”.

Jehovas vittnen förbjuds att arbeta inom det offentliga och många av dem arresteras.

I Nürnberglagarna definieras vem som är del av den tyska rasgemenskapen och därigenom är tysk medborgare.

Judar och romer förbjuds att gifta sig eller ha sexuella relationer med arier.

Skyltar med ”Judar är inte välkomna” sätts upp över hela Tyskland, vid swimmingpooler, restauranger och parker.

1936

BNP: 83 miljarder mark

Arbetslöshet: 1,6 miljoner

Hitler låter sina trupper gå in i Rhenlandet och mottas av jubel från de tyskar som bor där.

Även om Hitler nu brutit mot Versaillesfördraget vidtar inte det internationella samfundet några åtgärder.

Tysklands västra försvar stärks och Tyskland kan inte längre invaderas av fransmännen.

Tyskland är värd för de Olympiska spelen och många imponeras av det nazistiska Tyskland. Nazistiska sportklubbar etableras över hela Tyskland och de som leds av kristna kyrkor stängs. Judar utestängs från sportklubbar och förbjuds delta i olympiska spelen. Regimen oroas över hur andra länder ser på den och tar därför ner anti-judiska skyltar från tyska gator

Romer anses som kriminella och måste därför registrera sig hos polisen. De får bo på särskilda platser till vilka de måste återkomma varje natt.

1937 BNP: 93 miljarder mark
Arbetslöshet: 0,9 miljoner

KDF (*Kraft durch Freude* – ”Kraft genom glädje”) fortsätter att organisera mängder av billiga fritidsaktiviteter för tyska folket, såsom semesterresor, idrottsaktiviteter m.m.

Judisk egendom registreras av myndigheterna.

Jehovas vittnen vägrar säga ”*Heil Hitler*” eller att gå med i armén. De förlorar sina jobb, sina medborgerliga rättigheter och pensioner. Många skickas till koncentrationsläger.

1938 BNP: 105 miljarder mark
Ingen arbetslöshet

Storbritannien, Frankrike och Italien går med på att Tyskland ska få lägga beslag på det tjeckoslovakiska området Sudetenland eftersom där bor 3 miljoner tyskar.

Tyskland annekterar Österrike trots de andra stormakternas protester. Det förekommer inget militärt våld och många välkomnar tyskarna.

Många judar vill lämna Tyskland och Österrike. En internationell konferens (i Evian) anordnas. Nästan alla länder nekar judiska flyktingar inresa. Tyska myndigheter ser detta som att även andra länder anser judar som ett problem och att ingen bryr sig vad de gör med dem.

Judar måste ha den röda bokstaven J stämplad i sina pass. Judiska män och kvinnor måste lägga till namnen Israel eller Sara som mellannamn. 17 000 judar med polsk härkomst tvingas lämna Tyskland för Polen.

All judisk förmögenhet över 5 000 mark registreras av myndigheterna.

Alla judiska affärsmän måste registrera sig och ha Davidsstjärnan som synligt märke. Judiska läkare får inte behandla icke-judiska patienter.

Kristallnatten eller novemberpogromen 9–10 november. Förevändning för aktionen är att en jude mördar en tysk ambassadtjänsteman i Paris. Synagogor bränns, judiska hem och företag attackerar. Flera hundra judar mördas på en natt, mängder av dem misshandlas, kvinnor våldtas.

Mer än 20 000 judiska män förs till koncentrationsläger. 2 500 av dessa dör under de kommande månaderna. Många judiska kvinnor fångas.

Judar får böta 1,25 miljarder mark för all vandalisering orsakad under kristallnatten. Judiska affärsrörelser stängs och lämnas till arier.

Judar får inte gå på bio, teater, konserter, utställningar, stränder eller åka till turistorter. Judiska barn utestängs från skolor. Judiska och romska barn är förbjudna att leka med ariska barn.

LITTERATUR

Friedländer, Saul, *Tredje riket och judarna, del 1, Förföljelsens år 1933–1939* (Natur och Kultur, 2011).

Friedländer, Saul, *Tredje riket och judarna, del 2, Utrotningens år 1939–1945* (Natur och Kultur, 2011).

Riksorganisationen för fortbildning om Förintelsen (RFF) har utarbetat en lärarhandledning till *När rösterna tystnar*. Den är uppdelad i olika kapitel och teman med fördjupningsmaterial och inläsningstexter enligt följande:

- Inledning. Filmens handling. Koppling till skolans styrdokument.
- Förintelsen – En historisk bakgrund.
- Tema 1 – Judisk identitet i Polen.
- Tema 2 – Antisemitism. Hatet mot judar.
- Tema 3 – Warszawas getto.
- Tema 4 – Värdet av demokrati.
- Tema 5 – Räddarna.

Lärarhandledningen finns även i en version som är bearbetad och förkortad av UR:s pedagogiska redaktörer. Du hittar alla handledningar under [Pedagogiskt material](#) hos [RFF](#). Den förkortade versionen hittar du även [här](#).

Du som är lärare får fritt kopiera lärarhandledningarna, distribuera dem digitalt och visa dem i samband med din undervisning. När lärarhandledningarna eller delar av innehållet används på olika sätt ska den ideella upphovsrätten iakttas.

Filmen finns även med engelska undertexter på Vimeo. Kontakta kansli@riksff.se för inloggningsuppgifter.